

СУТНІСТЬ ПОНЯТЬ “ТУРИЗМ” ТА “ТУРИСТ” В ЕКОНОМІЧНІЙ ЛІТЕРАТУРІ

Досліджено сутність понять “туризм” та “турист” у науковій та довідковій літературі для однозначного тлумачення зазначених термінів

Постановка проблеми. В умовах соціально-економічного розвитку України пріоритетного значення набуває туризм, оскільки його розвиток впливає на такі сектори економіки, як: транспорт, сільське господарство, торгівлю, зв'язок, будівництво, крім того він є одним з найбільш перспективних напрямів структурної переорієнтації економіки. Основним споживачем туристичних послуг виступає турист, оскільки від його потреб та вподобань будуть залежати види туризму, склад туристичного продукту та в цілому стан туристичної галузі.

За своєю природою туризм є багатофакторним явищем суспільного життя. Нині існує велика кількість підходів до трактування його сутності, зокрема дане поняття характеризують і як вид економічної діяльності, і як сферу активності людей, і як форму спілкування. Особливої актуальності дане питання набуло в останні роки, що зумовлено швидкими темпами розвитку міжнародного туризму, і зокрема необхідністю узгодження термінології.

Мета дослідження. Проведення аналізу наукової та довідкової літератури на предмет сутності понять “туризм” та “турист”.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Останніми роками питанням туризму приділяється значна увага, що пов'язано із зростанням значення туристичної індустрії для соціально-економічного розвитку країни та добробуту населення. Дослідженнями в області туризму як економічної

категорії займаються такі науковці, як З.А. Балченко, Г.Н. Бургонова, Н.Л. Жукова, Н.А. Клименко, Г.Г. Скопец, В.А. Квартальянов, В.В. Гловацька, К.Є. Орлова, І.В. Дробот, Т.Н. Данканич та ін. Щодо розгляду зазначеної тематики в сфері бухгалтерського обліку, то такими дослідженнями займалися А. Меншиков, І. Губіна, В. Кисляк, О. Самарченко, Л. Пономаренко, Г. Чернишова, С. Чекашкін.

Викладення основного матеріалу дослідження. Необхідно відмітити, що термін “туризм” не має коренів та джерел в українській мові, він увійшов у нашу мову з французької мовної системи – *tourisme*, от *tour* (прогулянка, поїздка) – *podorozh* (поїздка, поход) у вільний від роботи час, один з видів активного відпочинку [11, с. 22].

У сучасному світі туризм являє собою багатостороннє явище тісно пов'язане з економікою, історією, географією, архітектурою, медициною, культурою, спортом та іншими науками, адже жодна з них не може повністю й вичерпно охарактеризувати туризм як об'єкт власних досліджень і жоден з існуючих соціально-економічних інститутів не в стані самостійно розв'язати комплекс його проблем [7, с. 10].

Основою ефективного проведення наукового дослідження є з'ясування понятійного апарату, що забезпечує єдиний підхід до трактування положень, що характеризують діяльність туристичних підприємств. Розглянемо більш детально сутність понять “туризм” та “турист” у довідковій літературі (табл.1).

Таблиця 1. Визначення поняття “туризм” у довідковій літературі

Джерело	Визначення	
	Туризм	Турист
Словарь законодательных и нормативных терминов. Юридический словарь. [12, с.320]	Туризм – тимчасовий виїзд особи з місця постійного проживання в оздоровчих, пізнавальних або професійно-ділових цілях без заняття оплачуваною діяльністю	Турист (мандрівник) – особа, що здійснює подорожі по Україні або в іншу країну з різними, не забороненими законом країни перебування, цілями строком від 24 годин до 6 місяців без здійснення будь-якої оплачуваної діяльності та з обов'язком залишити країну або місце перебування в указаний час
Економічна енциклопедія за ред. В. Мочерного [5, с.703]	Туризм – тимчасовий виїзд особи з постійного місця проживання в оздоровчих, пізнавальних, ділових та інших цілях без здійснення оплачуваної діяльності	Дане поняття відсутнє
Словник іншомовних слів за редак. О.С. Мельничука [13, с. 851]	Туризм – подорожі у вільний час за межі місця постійного проживання; поєднує активний відпочинок з елементами спорту та пізнавальними цілями	Турист – людина, що займається туризмом; учасник туристської подорожі, походу
Словник української мови за редак. А.А. Бурячок, Г.М. Гнатюк [14, с. 326]	Туризм – це подорожі, які здійснюються за певними маршрутами по своїй країні або за кордоном; поєднують відпочинок з пізнавальною метою, у ряді випадків мають елементи спорту	Турист – той, хто займається туризмом
Великий тлумачний словник сучасної української мови, уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел [3, с. 1276]	Туризм – 1) подорожі, які здійснюються за певними маршрутами по своїй країні або за кордоном; поєднують відпочинок з пізнавальною метою, у ряді випадків мають елементи спорту 2) тимчасовий виїзд людини з місця постійного проживання в оздоровчих, пізнавальних або професійно-ділових цілях без заняття оплачуваною діяльністю	Турист – той, хто займається туризмом
Новий тлумачний словник української мови, уклад. В. Яременко, О. Сліпушко [9, с. 592]	Туризм – подорожі, які здійснюються за певними маршрутами по своїй країні або за кордоном; поєднують відпочинок з пізнавальною метою, у ряді випадків мають елементи спорту	Дане поняття відсутнє
Словарь русского языка за редак. А.П. Евгеньова. [15, с. 428]	Туризм - подорожі, спеціально організовані, здійснювані для відпочинку і з пізнавальною метою, іноді з елементами спорту	Турист - той, хто займається туризмом
Словарь русского языка за редак. Н.Ю. Шведовой [16, с. 749]	Туризм - 1) вид спорту - групі походи, що мають на меті фізичний гарт організму 2) вид подорожей, що здійснюються для відпочинку і з освітньою метою	Турист - людина, яка займається туризмом

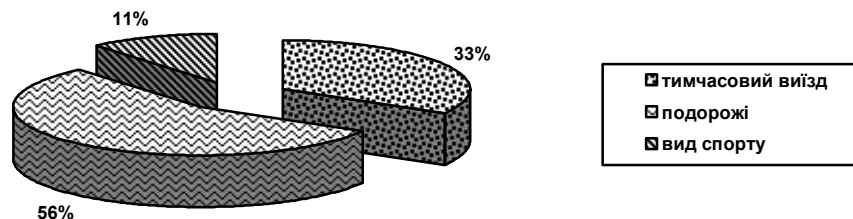

Рис. 1. Тракткування поняття "туризм"

Як видно із табл. 1, підходи до трактування поняття "туризм" є досить різноманітні. З метою узагальнення поєднаємо їх у три групи (рис. 1).

За даними рис. 1 можна зробити висновок, що найбільш поширеним у довідковій літературі є визначення "туризму" як подорожей, які здійснюються за певними маршрутами по своїй країні або за кордоном (5 літературних джерел). При чому характерними ознаками, на думку авторів, є пізнавальна мета подорожей та присутність елементів спорту. Друга група авторів вважають туризм - тимчасовим виїздом осіб з місця постійного проживання, в оздоровчих, пізнавальних, ділових та інших цілях без здійснення оплачуваної діяльності (3 літературних джерела).

Крім того, Бусел В.Т. більш широко розглядає поняття "туризм", вважаючи його і як подорож і як тимчасовий виїзд з постійного місця проживання, тобто поєднує обидва попередні поняття. Шведова Н.Ю. зосереджує увагу на категорії "туризм" як виду спорту, або ж виду подорожей, що здійснюються для відпочинку і з освітньою метою.

Ми вважаємо, що дані визначення поняття "туризм" недосить точно відображають специфіку туризму і як виду відпочинку людей, і як виду підприємницької діяльності по наданню туристичних послуг.

Категорія "турист" в довідковій літературі також не відображає сутності даного поняття, оскільки вживається у досить широкому розумінні. Усі автори притримуються думки, що турист – це людина, яка займається туризмом. Лише в словнику законодавчих та нормативних термінів дане поняття є більш вузьким та конкретизованим: турист – особа, що здійснює подорожі по Україні або в іншу країну з різними, не забороненими законом країни перебування, цілями строком від 24 годин до 6 місяців без здійснення будь-якої оплачуваної діяльності та з обов'язком залишити країну або місце перебування в указаний час.

Також слід зазначити, що відсутній єдиний підхід до визначення понять "туризм" і "турист" і в навчальній літературі, про що свідчить аналіз поглядів різних авторів (табл. 2).

Таблиця 2. Визначення поняття "туризм" у навчальній літературі

Джерело	Визначення	
	Туризм	Турист
1	2	3
Біржаков М.Б. Введение в туризм: Учебник для студентов высших учебных заведений [2, С. 39]	Туризм – це тимчасове переміщення людей з місця свого постійного проживання в іншу країну (або іншу місцевість на території своєї країни) у вільний час в цілях отримання задоволення та відпочинку, оздоровчих і лікувальних, гостьових, пізнавальних, релігійних або в професійно-ділових цілях, але без заняття на місці тимчасового перебування (відвідування) роботою, яка оплачується із місцевого фінансового джерела	Дане поняття відсутнє
Сокол Т.Г. Основи туристичної діяльності: підручник [17, С. 81]	Туризм – сфера діяльності людей, пов'язана з подорожами та мандрівками, що виконує ряд функцій політичного, економічного й культурного характеру. Всі функції проявляються як на рівні особистості, так і на рівні суспільства в цілому	Дане поняття відсутнє
Мальська М.П. Основи туристичного бізнесу: Навчальний посібник [8, С. 21]	Туризм – вид рекреації, пов'язаний із виїздом за межі постійного місця проживання, активний відпочинок, під час якого відновлення працездатності поєднується з оздоровлювальними, пізнавальними, спортивними і культурно-розважальними цілями	Дане поняття відсутнє
Дядечко А.П. Економіка туристичного бізнесу. Навчальний посібник [4, с.13]	Туризм – тимчасовий виїзд особи з місця постійного проживання в оздоровчих, пізнавальних, професійно-ділових цілях чи інших цілях без здійснення оплачуваної діяльності в місці перебування	Турист – особа, яка здійснює подорож по Україні або до іншої країни з незабороненою законом країни перебування метою на термін від 24 годин до одного року без здійснення оплачуваної діяльності та із зобов'язанням залишити країну або місце перебування в зазначений термін
Школа І.М. Менеджмент туристичної індустрії: навч. посібник. [20, с.8]	Туризм – тимчасовий виїзд людини з місця постійного проживання в оздоровчих, пізнавальних або професійно-ділових цілях без зайняття оплачуваною діяльністю	Турист (мандрівник) – особа, яка здійснює подорож по Україні або іншу країну з різною, не забороненою законом країни перебування, метою на термін від 24 годин до шести місяців без здійснення будь-якої оплачуваної діяльності та із зобов'язанням залишити країну або місце перебування у зазначений термін
Шваб Л.І. Міжнародні стандарти туристичних послуг: навч. посібник [19, с.146]	Туризм – тимчасовий виїзд (подорожі) громадян України, іноземних громадян і осіб без громадянства з постійного місця проживання з оздоровчою, пізнавальною, професійно-діловою, спортивною, релігійною та іншою метою без заняття оплачуваною діяльністю в країні (місці) тимчасового перебування	Турист – особа, яка здійснює подорож по Україні або в іншу країну з різною, не забороненою законом країни перебування, метою на термін від 24 годин до шести місяців без здійснення будь-якої оплачуваної діяльності та із зобов'язанням залишити країну або місце перебування в зазначений термін
Кифяк В.Ф. Організація туризму: навч. посібник [7, с.146]	Туризм – це вид економічної діяльності, пов'язаний з обслуговуванням людей, які тимчасово перебувають поза місцем постійного проживання; передбачає певну мету подорожування та виключає отримання прибутку подорожуючим під час туристичної поїздки	Турист – особа, яка здійснює подорож по Україні або до іншої країни з не забороненою законом країни перебування метою на термін від 24 годин до одного року без здійснення будь-якої оплачуваної діяльності та із зобов'язанням залишити країну або місце перебування в зазначений термін

Таблиця 3. Ознаки, що характеризують туризм відповідно до наданих визначень поняття у навчальній літературі

Характерні ознаки	Автор							Разом
	Біражков М.Б. [2, с. 39]	Сокол Т.Г. [17, с. 81]	Мальська М.П. [8, с. 21]	Дядечко А.П. [4, с. 13]	Школа І.М. [20, с. 8]	Шваб Л.І. [19, с. 146]	Кифяк В.Ф. [7, с. 146]	
Тимчасове переміщення (віїзд) людей	+	-	-	+	+	+	-	4
З оздоровчою, пізнавальною, професійно-діловою, спортивною, релігійною та іншою метою	+	-	+	+	+	+	+	6
Вид рекреацій	-	-	+	-	-	-	-	1
Без здійснення оплачуваної діяльності в місці перебування	+	-	-	+	+	+	+	5
Діяльність або сфера діяльності осіб, пов'язана з подорожами та мандрівками	-	+	-	-	-	-	-	1
Виконує функції політичного, економічного та культурного характеру	-	+	-	-	-	-	-	1
Вид економічної діяльності, пов'язаний з обслуговуванням людей	-	-	-	-	-	-	+	1
Пов'язаний із віїздом за межі постійного місця проживання	+	-	+	+	+	+	-	5
Активний відпочинок	-	-	+	-	-	-	-	1
Разом	4	2	4	4	4	4	3	

Отже, більшість авторів трактує туризм як тимчасовий віїзд особи з постійного місця проживання. Проте існують й інші розуміння даного терміну, відповідно до яких нами виділено 9 критеріїв групувань (табл. 3).

Як показує табл. 3, кожен із авторів виділяє 3-4 ознаки туризму. Найбільш поширеними є такі:

– туризм здійснюється з оздоровчою, пізнавальною, професійно-діловою, спортивною, релігійною та іншою метою (6 авторів);

– без здійснення оплачуваної діяльності в місці перебування (5 авторів);

– пов'язаний із віїздом за межі постійного місця проживання (5 авторів);

– тимчасове переміщення (віїзд) людей (4 автори).

Крім того, Кифяк В.Ф. розглядає туризм як вид економічної діяльності, пов'язаний з обслуговуванням людей, М.П. Мальська, В.В. Худо та В.І. Цибух вважають туризм видом рекреацій та активним відпочинком.

Як бачимо, будь-яке визначення поняття “туризм” передбачає певну мету подорожування та виключає отримання прибутку подорожуючим під час туристичної поїздки. Тобто, туризм є поширеною формою організації відпочинку, проведення дозвілля, пізнання рідного краю, навколишнього середовища, знайомства з історією, культурою і традиціями певної країни.

Можна зробити висновок про те, що всі автори трактує поняття “туризм” дуже наближено до визначення даного в Законі України “Про туризм”.

У даному законодавчому акті під **туризмом** розуміються тимчасовий віїзд особи з місця постійного проживання в оздоровчих, пізнавальних або професійно-ділових чи інших цілях без здійснення оплачуваної діяльності в місці перебування [6].

Таке розуміння сутності туризму в спеціальній літературі фактично ніким не заперчується. Навпаки, судячи з робіт, які видано в останні роки, його повністю поділяють вчені, в тому числі В.К. Федорченко, І.М. Мініч [18, с.136], Н. Яновська [21, с.7] та інші.

Туристом визнається особа, яка здійснює подорож по Україні або до іншої країни, не забороненою законом країни перебування на термін до одного року без здійснення будь-якої оплачуваної діяльності та із зобов'язанням залишити країну або місце перебування в зазначений термін [6].

У навчальній літературі більшість авторів погоджуються з даним визначенням. Суперечне питання виникає лише з приводу строку здійснення подорожі, саме тут думки авторів розділилися. Частина з них вважає, що подорожі повинні тривати від 24 годин до одного року. Такої думки притримуються Кифяк В.Ф. [7] та Дядечко А.П. [4]. Інші ж, Шваб Л.І., Костиця М.М. [19] та Школа І.М. [20], вважають термін здійснення туристичної подорожі від 24 годин до шести місяців.

Ми вважаємо, що період здійснення туристичної подорожі повинен тривати від 24 годин до одного року, відповідно до законодавства України.

У той же час за статистичною методологією Всесвітньої туристської організації (ВТО) туристом визнається будь-яка особа, яка здійснює подорож за межами її звичайного середовища на період, що не перевищує 12 місяців підряд, і головною метою поїздки якої не є заняття діяльністю, оплачуваною з джерела в країні (регіоні), що відвідується.

На відміну від стандартів ВТО до категорії “турист” в Україні не відносяться особи, що здійснюють поїздки, пов'язану з їх професійною або економічною діяльністю [1, с. 6].

На нашу думку, виключення із категорії “турист” поїздки, пов'язаних з професійною або економічною діяльністю є правильним, так як за своїм призначення такі поїздки принципово відрізняються від туристських поїздки. У разі ж включення цих поїздки до складу туристичних, це буде сприяти викривленню статистичних даних щодо туристичних потоків.

З огляду на зазначене, вважаємо, що під туризмом слід розуміти вид діяльності людини, що включає в себе виробництво та споживання готельних, рестораних, транспортних, екскурсійних та інших послуг та пов'язаний із віїздом за межі постійного місця проживання з оздоровчою, пізнавальною, професійно-діловою, спортивною, релігійною та іншою метою, але без здійснення оплачуваної діяльності в місці перебування. При цьому до туристів відносяться особи, які здійснюють подорожі по Україні або до іншої країни з незабороненою законом країни перебування метою на термін від 24 годин до одного року без здійснення оплачуваної діяльності та із зобов'язанням залишити країну або місце перебування в зазначений термін.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Аналіз довідкової літератури свідчить про те, що більшість авторів розуміють під туризмом подорожі, які здійснюються за певними маршрутами по своїй країні або за кордоном з пізнавальною метою та елементами спорту. Відповідно, туристами є особи, які займаються туризмом.

У навчальній літературі більш поширеним є поняття “туризму” як тимчасовий віїзд людини з місця постійного проживання в оздоровчих, пізнавальних або професійно-ділових цілях без зайняття оплачуваною діяльністю. Категорія “турист” також розглядається більш конкретизовано, ніж у довідковій літературі, із зазначенням цілей та термінів поїздки.

На нашу думку, під туризмом слід розуміти вид діяльності людини, що включає в себе виробництво та споживання готельних, рестораних, транспортних, екскурсійних та інших послуг та пов'язаний із віїздом за межі постійного місця проживання з оздоровчою,

пізнавальною, професійно-діловою, спортивною, релігійною та іншою метою, але без здійснення оплачуваної діяльності в місці перебування. При цьому, туристом необхідно вважати особу, яка здійснює подорож по Україні або до іншої країни з незабороненою законом країни перебування метою на термін від 24 годин до одного року без здійснення оплачуваної діяльності та із зобов'язанням залишити країну або місця перебування в зазначений термін.

Список використаної літератури:

1. *Балченко З.А.* Бухгалтерський облік в туризмі і готелях України: Навчальний посібник Київського університету туризму, економіки і права (КУТЕП) / Балченко З.А. – К.: КУТЕП, 2006. – 232 с.
2. *Биржаков М.Б.* Введение в туризм: Учебник [для студентов высших учебных заведений] / М.Б. Биржаков. – Москва – Санкт-Петербург: Издательский дом "Герда", 2006. – 510 с.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови [уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел]. – К.; Ірпінь: ВТФ "Перун", 2004. – 1440 с.
4. *Дядечко А.П.* Економіка туристичного бізнесу: Навч. посібник. / А.П. Дядечко – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 224 с.
5. Економічна енциклопедія: У трьох томах. Т.3 / [Ред. С.В. Мочерний та ін.] – К.: Видавничий центр "Академія", 2002. – 952 с.
6. Закон України "Про туризм" від 18.11.2003 р. № 1282-IV [Електронний ресурс] від 28.12.2004 р. №335-94-ВР. – К. – ООО "Эксперт Софт". – Системные требования: Pientium – 100, RAM 32 Mb, SVGA 1Mb, CD ROM 4x, Руссифицированное ОС Windows 98, ME, 2000, XP, 1320 Mb на HDD.
7. *Кифяк В.Ф.* Організація туризму: навч. посібник / В.Ф. Кифяк – Чернівці: Книги – ХХІ, 2008. – 334 с.
8. *Мальська М.П.* Основи туристичного бізнесу: Навч. посібник. / М.П. Мальська, В.В. Худо, В.І. Цибух. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 272 с.
9. Новий тлумачний словник української мови [уклад. В. Яременко, О. Сліпушко]. – К.: Видавництво "Аконіт", 2000. – 941 с.
10. *Побоченко Л.М.* Туризм і сталий розвиток / Л.М. Побоченко // Збірник наукових праць Економіка: проблеми теорії та практики, №3, 2007 р. – с. 752-756.
11. *Свиридов К.С.* Правове регулювання діяльності по наданню туристичних послуг: дис. кандидата юридичних наук: 12.00.03 / Свиридов Костянтин Сергійович. – Санкт-Петербург, 2003. – 213 с.
12. Словарь законодательных и нормативных терминов. Юридический словарь. К., "Блиц-Информ", 1998. – 352 с.
13. Словник іншомовних слів [редак. О.С. Мельничук]. – 2-ге вид., оновл. – К.: Головна редакція Української Радянської енциклопедії, 1985. – 966 с.
14. Словник української мови [редак. А.А. Бурячок, Г.М. Гнатюк]. – Вид. "Наукова думка", – 1979. – 658 с.
15. Словарь русского языка [редак. А.П. Евгеньова]. – 2-е изд., испр. и доп. – М.: "Русский язык", 1984, – 794 с.
16. Словарь русского языка [редак. Н.Ю. Шведова]. – М.: "Русский язык", 1978. 846 с.
17. *Сокол Т.Г.* Основи туристичної діяльності: підручник / Т.Г. Сокол; за заг. ред. В.Ф. Орлова. – К.: Грамота, 2006. – 264 с.
18. *Федорченко В.К.* Туристський словник – довідник.: Навч. Посібник. / В.К. Федорченко, І.М. Мініч – К. Дніпро – 2000 р. – 155 с.
19. *Шваб Л.І.* Міжнародні стандарти туристичних послуг: навч. посібник. / Л.І. Шваб, М.М. Костиця. – Житомир, 2007. – 196 с.
20. *Школа І.М.* Менеджмент туристичної індустрії: навч. посібник. / І.М. Школа – Чернівці: Книги – ХХІ, 2005. – 596 с.
21. *Яновська Н.* Туризм, организация и учт. / Н. Яновська, С.Филатов. – Харьков, "Фактор". – 2002. – 216 с.

БОГДАНОВА Ж.А. – викладач Сімферопольського коледжу Київського національного університету